

Bir Kültürel Miras Olarak Gençlik Parkı

Y. Şehir Plancısı
mnazimoz@gmail.com

Mehmet Nazım ÖZER

Ankara kentinde; Cumhuriyetle birlikte yaratılmak istenen toplumsal vizyon, kentsel yaşamda ve kentsel mekanlarda ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan hızlı yapısal dönüşümler getirmiş ve böylece Anadolu'daki diğer kentler için örnek yeni bir kent modeli¹ yaratılması amaçlanmıştır. Bu amaçla Ankara, 1924'lü yıllarda başlayarak kent planlama ilkeleri doğrultusunda, (başarılı-başarısız) çeşitli planlama² çalışmalarına sahne olmuştur. Cumhuriyet ideolojisi planlama ilkeleriyle birleştirilerek çağdaş yaşamın gereği olan kent içinde ve dışında Ankaralıların boş zamanlarını eğlenme, dinlenme ve toplanma amaçlı olarak değerlendirilebileceği kent parkları – yeşil alanlar yaratılmaya çalışılmıştır.

Memlük (2004), Atatürk'ün bu hususta büyük özverilerde bulunarak (bugüne kadar hiç bahsedilmeyen en büyük devrimi) yeşil devrimi yap-

tığını belirtmekte ve bu devrimi iki temel unsura dayandırmaktadır. Bunlar;

- *Toplumun sosyalleşmesini ve aydınlanmasını sağlayacak Kültür park'lar oluşturmak ve*
- *Gençliği aydınlık geleceğe hazırlayacak Gençlik Parkları yapmaktır.*

Ankara'ya, Cumhuriyetin İlk Planlanmış Kenti olma özelliğini kazandıran Jansen, plan çalışmasında doğal nitelikteki topoğrafik ve morfolojik özellikler ile mikro iklimatik koşulları dikkate almış ve doğal değerlere karşı duyarlılığını 300.000 nüfusa 1490 hektar yeşil alan (kişi başına 49.66 m²) önererek göstermiştir (Jansen, 1937).

Bu nedenle Jansen Planı, "Kentsel Yeşil Alan Sisteminin" planlama ve tasarım çalışmalarında nasıl kullanılabileceğini ortaya koyan önemli bir örnek çalışma olarak görülmektedir. Jansen Planı ile oluşturulan ve günümüzde de Ankara kentinin kentsel yeşil alan sisteminin önemli parçaları

¹ Türkiye'de Kurtuluş Savaşı sonrası dönem bir siyasal restorasyon dönemi olmayıp, bu dönemin yeni bir devlet modelini ve yeni bir rejimi getirmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Cumhuriyetin kurmak istediği başkentle, çağdaş ve modern batı yaşantısının filizlenebileceği bir örnek yaratılmak istenmiştir (Tankut, 1993). Anadolu'nun ortasında küçük bir yerleşim yerinin Cumhuriyet'in başkenti olmasının kentsel ölçekteki hedefini Altaban (1998,41) şöyle özetlemektedir: "Örnek bir kent inşa ederek modern ve çağdaş bir yaşama ortamı oluşturmak, bu yeni kentsel mekanda geliştirilecek yeni sosyal normlarla Anadolu'nun kentleşmesine öncülük etmek ve daha önemlisi Cumhuriyetin başarılarını bir yeni başkentte sembolize etmek." Tankut (1993) Ankara'daki bu çalışmaları Türk kentinin oluşumunda, yani Osmanlı kasabasının, Türk kentine dönüşmesinde öğretici bir örnek olarak değerlendirmektedir.

² Cumhuriyetin başarılarının yeni bir başkentte sembolize edilmesi ve Anadolu'nun kentleşmesine öncülük yapması için Ankara kentinin imarı Cumhuriyet yönetimi için önem taşımaktadır. 1923 – 1933 yılları arasında Başkent Ankara mekanını planlı olarak yeniden yaratmak için, günümüzde de önemini koruyan çok değerli ve özgün yasal – yönetsel düzenlemeler yapılarak planlı ve programlı kentleşme sağlanmıştır. Ankara kentinin imarı için; 1924 yılında Ankara Şehremaneti kurulmuş, Ankara kentinde oluşacak spekulatif baskıların önlenmesi ve plan uygulamasının gerçekleşmesi amacıyla 1925 yılında 583 sayılı İstimlak Kanunu çıkarılmış, 1928 yılında 1351 sayılı yasayla Ankara Şehri İmar Müdürlüğü kurulmuş, tüm bu yasal ve örgütsel yapının oluşturulması sonucunda Ankara için kapsamlı bir imar planı elde edilmesi ve uygulama için kaynak yaratımı 1926 yılında kurulan Emlak ve Eytam Bankası ile sağlanmıştır.

olan Gençlik Parkı, Güven Park, Zafer Meydanı, Hipodrom, 19 Mayıs Spor Sitesi, Çubuk I Barajı Rekreasyon Alanı, Kale Parkı, Kurtuluş Parkı, Hacettepe Parkı ve Atatürk Orman Çiftliği söz konusu yeşil devrimin günümüzde kalan önemli miras alanlarıdır. Başkentlilik sürecinde büyük gayretlerle oluşturulmaya çalışılan yeşil Ankara kimliğinin, izleyen dönemlerde planlı – plansız uygulamalar ile yitirmeye veya bozulmaya başlandığı gözlemlenmektedir.

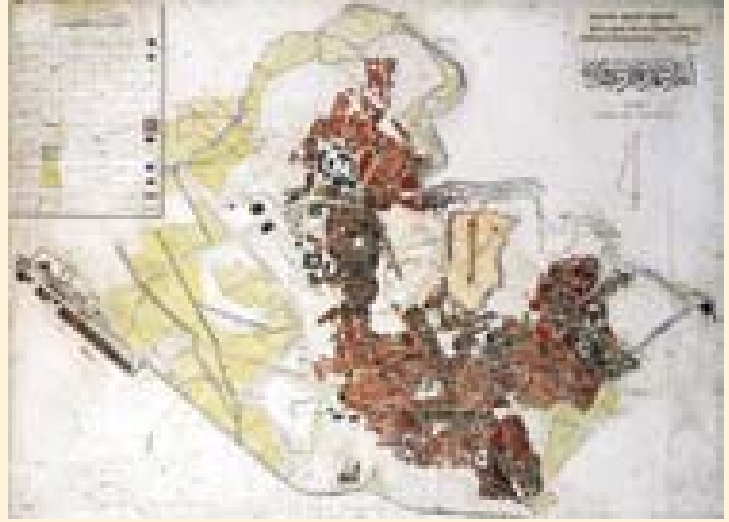
Gençlik Parkı, Güven Park, Zafer Meydanı vd. konumları ve belli bir dönemdeki yaşam kültürünü günümüze ulaştıran nitelikleri ile kente kişilik kazandıran önemli kent belleği öğesidirler. Ankara Kenti için kültürel, tarihsel ve rekreatif kimliği olan bu öğelerin kentsel kullanışı ve kuruluş amaçları ile 60 yıllık süreçte yapılan uygulamaların ortaya konulması ve tekrar Ankara kentinin tarihi ve simgesel öğesi olarak değerlendirilmesi için planlama ve tasarım ilkelerinin tartışılması bu çalışmanın amacıdır.

Gençlik Parkının Kuruluşu

Gençlik Parkının bulunduğu alan 1920'lerde bir Amerikan Şirketinin, Ankara'daki konut sorununu çözmek için hazırladığı planla başlar. Cengizkan (2004) bu plan hakkında, eski Ankara'yı bırakıp yeni gelişme alanlarında (bugünkü Bahçelievler ve Anıtkabir çevresinde 2000 ha.lık bir alanda) Amerikan tarzı bir kent kurulmasının amaçlandığını ve kentin ortasında (bugünkü Gençlik Parkı üzerinde) büyük bir suni gölün tasarlandığını belirtmektedir.

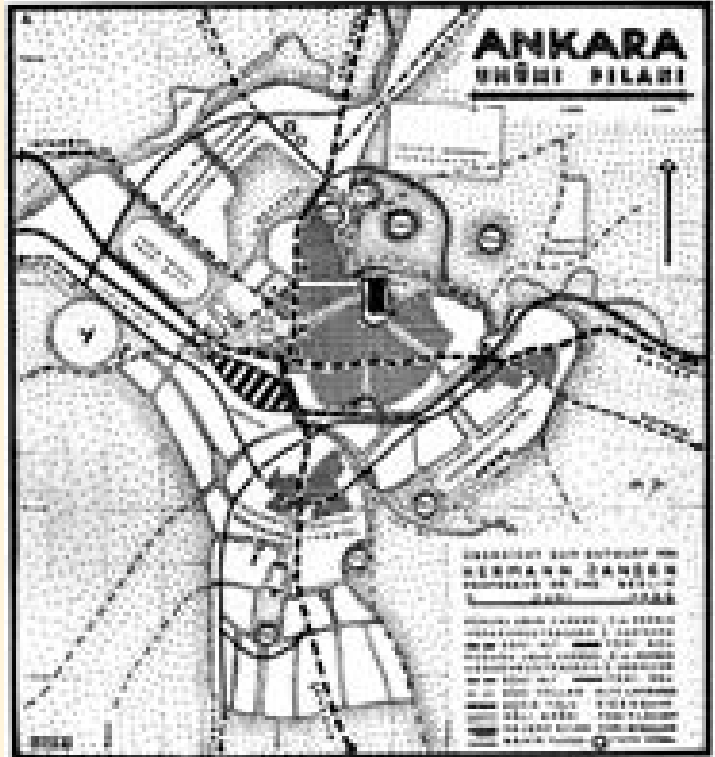
Lörcher, 1924 yılında 1/10000 ölçekli çerçeve planını, aynı yıl eski Ankara planını ve 1925 yılında ise Yeni Şehir planını hazırlamıştır. Lörcher'in hazırladığı bu planlar, sonraki beş yıl boyunca Ankara'nın yeni yerleşmelerinin gelişimini yönlendirmiş ve hatta Jansen planını arazide sınırlayıp yönlendiren bir plan olmuştur. Lörcher planında bugünkü gençlik parkının olduğu alanda konut ve orta kısımda ise bir park bulunmaktadır (Cengizkan, 2004).

Ankara yönetimi, 1927 yılında Berlin Planı müellifi Prof. H. Jansen'i, Berlin Yüksek Mühendis Mektebi hocası Prof. M. Brix'i ve Fransız hükümeti baş mimarı ve Barcelona şehri tevsî planlarının mimarı mösyö Jausseley'i Ankara kentinin imar yarışmasına davet etmiştir. 1928 yılı sonunda

1924 Ankara Şehremaneti Planı 1/4000 (Cengizkan,2004, 23)

planları inceleyen jüri; J. Brix'in alt yapıyı çözen fakat yeni gelişme öngörmeyip, halihazır durumu koruyan projesi ile L. Jausseley'in ütöpik, Ankara koşullarına ters, pahalı ve uygulanamaz bulduğu projesini eler. Buna karşın, H. Jansen'in hazırladığı plan, diğer iki plana göre daha gerçekçi, şehircilik ilkelerini kullanmış, modern ve yerel koşullara uygun olması nedeniyle birinci ödüle değer görülür (Tankut, 1993).

Jansen Planı; 1932 onaylı plan

1957 onaylı plan

Jansen hazırladığı Plan da, açık ve yeşil alan sistemi önerisini³, İncesu deresinin doğal akışı ile Kızılay'dan Ulusa ve oradan Opera ve bugün Gençlik Parkının sınırlarından AOÇ'ye uzanan ardışık yeşil alan dizisi olarak oluşturmuştur. Başkent Ankara'nın ilk planlarını hazırlayan Lörcher ile Jansen'in, Ankara kentini Bahçe Şehir Modeline (Garden City) uygun biçimde, yaşanabilir alt parçalara ayırdıkları ve barok tarzı bir tasarım anlayışını benimsedikleri

görülmektedir (Cengizkan,2004; Tankut, 1993).

Jansen Planı'nda Gençlik Parkı, vaktiyle 'Kanlıgöl' olarak isimlendirilen, bir kısmı mezarlık olarak kullanılan bataklık alanda, dönemin yöneticilerinin isteği ile önerilmişti. Planlama öncesinde bu alanda, İstasyon Caddesi'ne paralel olarak düzenlenmiş bir futbol sahası (Gençlerbirliği Sahası) ile, Evkaf apartmanı ve Örnek Evler önünde dar bir şerit halinde Gençler Parkı olarak isimlendirilen küçük bir park bulunuyordu (Uludağ, 2000).

Cumhuriyet öncesi Ankara'nın rekreasyon alanları sadece bağ evleri, bahçeler ve yaylalardı. Kentin tek parkı ise Birinci Meclisin karşısındaki Millet Bahçesidir⁴. Ankara suyu, peyzajı, rekreasyon (dinlenme ve eğlence) mekanı olmayan kısıtlı bir sosyal yaşamı sorununun çözümü için Cumhuriyet yönetimi tarafından, 1932'de kesinleşmiş bulunan Ankara imar Planının müellifi Hermann Jansen'den 25 Eylül 1933'de Gençlik Parkı'nın planlaması⁵ için teklif vermesi istenmiştir. Jansen'in Gençlik Parkını planlanması, 20 Şubat 1934 yılında başlar ve 24 Temmuz 1934 yılında onaylanarak 25 Mayıs 1935'de uygulama proje-

³ Doğaya bütüncül yaklaşımı nedeniyle çeşitli uzmanlar tarafından Jansen Planı, "Açık ve Yeşil Alan Sisteminin" planlama ve tasarım çalışmalarında nasıl kullanılabileceğini ortaya koyan önemli bir çalışma olarak görülmektedir.

⁴ Bahçe 100. Yıl Çarşının yapılması ile yok olmuştur.

⁵ Bu plan, Temmuz 1934'te Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'ün bizzat katıldığı Bakanlar Kurulu toplantısında onanıyor. 1935 yılına ait yazışmalar incelendiğinde, Jansen'e sürekli su ve kaskadlar konusunda sorular yöneltildiği görülüyor. Jansen ise o günlerde Nafia Vekaleti emrindeki Prof. Kunze ile görüşerek, Ankara Su Komisyonu Uzmanı Walter'ın yaptığı çalışmalarla Almanya'da Kassel kenti yakınındaki Wilhelmshöhe Parkı kaskadları arasında bağlantı kurarak projesinin su temini ve su regülasyonu sorununu, Ankara'nın iklim koşullarında çözebildiğini ispatlamaya çalışıyor. Ve bu arada çalışmalarını aralıksız sürdürerek, Mayıs 1935'te Gençlik Parkı'na ait uygulama planlarını tamamlıyor.

Bu arada eldeki belgelerden, Gençlik Parkı planının, Nafia (Bayındırlık) Bakanlığı ile İmar Müdürlüğü arasında sürtüşme konusu olduğunu sezinleyebiliriz. Jansen ise Ankara'daki gelişmelerden habersiz, hatta Ankara civarının planlama mukavelesini merak etmekte. Bunu, İmar Müdürü Semih Bey'e yazdığı 21.8.1935 tarihli mektuptan anlıyoruz: "25.5.1935'te Gençlik Parkı planlarından kalan kısmı göndermiştim. Birkaç kere sorulduğu hal-de sizin tarafınızdan bugüne kadar onları aldığımıza dair bir cevap buraya gelmedi..."

1935 yılı sonunda parkın yapım işi, Nafia (Bayındırlık) Vekaleti'ne veriliyor. Bundan sonra konu hızla gelişiyor ve Bakanlık, yüzeysel hesaplarla Jansen planının su kullanımının yüksek maliyetli oluşunu bahane ederek, kendi denetiminde, Jansen planındaki teknik aksaklıkları çözdüğünü ileri sürdüğü Fransız Mimar Theo Leveau'ya, Jansen planının strüktürel açıdan bir benzerini hazırlatıyor ve bu planın savunusunu da, "ekonomik ancak aynı amaca hizmet eden bir plan" olarak yaparak, doğrudan bakan Ali Çetinkaya imzasıyla Başbakanlığa iletiyor. Başbakanlık yeni planı 1936 basında imar idare Heyeti'nin incelemesine sunuyor.

Konuyu görüşen İmar İdare Heyeti, bu yeni tadilat planının, Jansen planının bir benzeri olduğunu, iki plan arasındaki maliyet farkının, Bayındırlık raporunun aksine 20-25.000 TL civarında olduğunu resmen belgeleyerek, yeni plana lüzum olmadığını, ancak kararın Bakanlar Kurulu'na ait olduğunu belirten görüşünü İçişleri Bakanlığı'na iletiyor. Olayın bundan sonraki gelişmesi çok ilginç.

Bakanlar Kurulu 8.2.1936'da yine Atatürk'ün başkanlığında toplanarak İçişleri Bakanlığı ile Bayındırlık Bakanlığı'nın görüşlerini inceleyerek Bayındırlık Bakanlığı'nın savunduğu Theo Leveau planının, tasdikli Jansen planı yerine geçmesini onaylıyor. Jansen ise bu gelişmelerden habersiz. 18 Şubat 1936'da İmar Müdürü Semih Bey'e yazdığı mektupta Türk Hükümeti'nin Gençlik Parkı için bütçeye 600.000 TL. koymasına çok sevindiğini belirterek, peyzaj uygulamaları ve Ankara'nın mezarlıklarının planlanmasına da yardımcı olmak üzere Almanya'dan iki, üç yılğına üç bahçe mütehassisi (peyzaj mimarı) bulabileceğini belirtiyor. Jansen, gelişmelerden ancak Mart ayında haberdar oluyor ve hemen Ankara'ya geliyor. Eski Radyoevi civarında bulunan Otel Belvu Palas'tan Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya yazdığı mektuplar çok ilginç birer belge. Bundan sonra Jansen'in Gençlik Parkı ile ilgisi kalmamış, sonunda 1939'da Jansen İmar Müdürlüğü Danışmanlığı'ndan istifa ederek Ankara ile ilgisini kesmiş. Gençlik Parkı çalışmaları ise hızla ilerlemiş ve park 1943'te törenle açılmış. (Ateş, 2000)

leri İmar Müdürlüğüne teslim edilmesiyle biter (Uludağ, 2000).

Jansen, Gençlik Parkının bulunduğu alanı 1928 yılında yarışma projesinde ticaret bölgesi olarak planlamıştır. Jansen, 1/1000 ölçekte hazırladığı Gençlik Parkı Planın açıklama raporunda⁶, Gençlik Parkı'na girdikten sonra izlenen anayolla, istasyona kestirme bir biçimde ulaşılabilceği belirtilerek, giriş bölgesinde Nezaret Kulesi'nin ile su kaskadları ve su gösterilerinin olacağı ve kaskadlardan gelen suyun 4 metrelik bir şelaleden göle döküleceği açıklanmıştır. Ayrıca göl kenarından dolan pergolalı bir yolla, bu şelalenin altından ve arkasından geçerek eski Hisar'ın algılanmasına ve nazlı bitkiler için ağaçlarla korunmuş gölgeli mekanlar oluşturulmasına önem verildiği de belirtmiştir. Jansen'in Şehir Parkı niteliğinde olmasını düşündüğü Gençlik Parkı'nda, Ankara insanının denize olan özlemini gidermek amacıyla alanın 1/3'ünü kaplayan bir (35 bin m²) havuz (gölet) da tasarlanmıştır. 2200 kişilik bir Açık Hava Tiyatrosu, bir oranjeri (limonluk, sera), Sergi Evi civarında açık sergi alanları, 3 adet tenis kortu gibi önerilerin yanında kaskadların başında geyik ve suaygırı, se-ra yakınlarında göle su püskürtten fil heykelleri gibi objeler ve fantezilere de yer verilmiştir. Ankara'nın kurak iklimi göz önüne alındığında, parkta su yüzeyi

Jansen'in Gençlik Parkı için yaptığı aksonometri (Ateş, 2000, 129)⁷

⁶ Jansen (1937, 33-34) plan açıklama raporunda Gençlik Parkı ile ilgili şu açıklamaları yapıyor.

Gençlik Parkı, çok yeni Ankara'nın iklimine çok uygun bir esasa istinaden düşünülmüştür. İstirahat isteyenin çok aradığı ama bugün için bulamadığı gölgeli ağaçlık, buranın kuruluşunda esas olarak tutulmuştur. Büyük serbest sahalardan ziyade çok gölgelik temini için fidan, ağaç yetiştirilmeye çalışılmıştır.

İkinci düşünüş, de şehrin fevkalade manzarasını park ve ağaçlıklarla daha ziyade güzelleştirmek idi. Gençlik Parkı ileride istasyondan gelenlere ilk büyük tesiri yaparak şehrin "hoş geldin" selamını verecektir. Kalenin civar banka, otel ve sair binalarının çevirdikleri muhteşem çerçeve onun önünde de kademeli teraslarla büyük bir havuz göze çarpar, altı kademeli bir şelale bu teraslan keserek muhtelif renkte çiçek yatakları ile Parkın göz bebeği olacaktır. Çubuk barajından alınacak su, şelale kademelerinden - ve dört metre yüksekliğindeki büyük şelaleden Ankara halkının istirahat arayanlarını kuvvetle çekecek olan göle akacaktır. Bunun etrafında gerek sahilinde gerekse yukarı hakim yerlerinde oturma teraslan ve gezinti yolları yapılacaktır.

Serlendirmek için bir kahve, zengince yetiştirilmiş iki taraflı ağaçlı yollar gölgeliği temin edecektir. Suyun sathi, sahil uzunluğunun bir kilometre olduğuna göre sıhhi kürek çekmeye imkan verecektir. Birçok çocuk oyun yerleri çocukların kaynaşıp oynamalarına yardım edeceği gibi istirahat arayan büyükleri de rahatsız etmeyecektir. Aynı zamanda bir gül ve çiçek bahçesi tabiat meraklılarına ilham ve sevinç verecektir. Bunun yanı sıra büyük bir limonlukta ender çiçek ve nebat numunelerini görmek fırsatı ele geçireceklerdir. Bu limonluk binası yan kollar ile güneye açılarak taraça teşkil eden iç bahçeyi çevirmektedir. Buradan da kaskatlara, köprüye serbest bakmak kabildir. Pavyonların zengince dağıtılması, her tarafta rahatsız edilmeden oturma imkanı sağlamaktadır..

Bir açık hava sahnesi tahminen 2500 kişilik yer ile danslı müsamerelere, toplantılara, eğlence, şenlik ve festivaller için açık havada hizmete yarayacaktır. Bir temaşa kulesinden bütün civarı seyretmekle herkeste hayret uyanacaktır. Sergi evi kısmı ve bitmiş. vaziyette olan esas bina, park tesisatına uydurulacak ve park cihetinden de bir kapı açılacaktır. Sik çift ağaç dizisi Parkın etrafına çevrilerek etrafı kuşatan caddelerden gelecek toz, gürültüden Parkı uzak tutacaktır.

Bu suretle vücuda getirilecek park, taksim edilecek ağaç gurupları ile arzu edenlere gölge temin edecektir. Aradaki açık sahalara mümkün olduğu kadar küçük tutulmuştur. İstasyondan Atatürk Bulvarına giden ana yol, öyle yapılmıştır ki; kuzey tarafında sık ağaç guruplarından veya sarmaşıklı pergolalardan geçebilmektedir. En mühim mesele, büyük su sahının vücuda gelebilmesidir. Bunun inşası ve mütemadiyen tamiri için Çubuk barajı inşasına iştirak eden mütehasis ve işçilere baş vurmak lazımdır. Asil eserin kıymeti, Parkın mütenevvi amaçlarla istimal edilebilmesidir. Bu da, istirahat arayan, gezmeye gelen büyük ve küçüklerin aradıkları tenevvü ve istirahatı bulabilmelerini teminle kabildir.

⁷ Parkın tasarımıda güzel, sakın ve sağlıklı bir rekreasyon alanı olması hedeflenmiştir. (Uludağ, 2000)

Gençlik Parkı⁸

dışında geniş çim açıklıklar düşünülmediği ancak havuzun istasyona doğru uzantısının devamında koridor halinde bir çim açıklığının yaratıldığı görülmektedir Ateş, (2000). Jansenin hazırladığı plan için havuzun, seyir kulesi yönündeki kıyılarında doğal yumuşak çizgiler bulunmasına ve ortada koridor biçimindeki çim açıklığına bırakarak, Jansen'in peyzaj plancısı olmadığı halde İngiliz Bahçe Sanatı'ndan etkilendiğini belirtmektedir.

Gençlik Parkının yüklendiği misyon ve anlam açısından stratejik bir konumdur. Uludağ (2000) bu stratejik konumu “kentte gelenleri karşılayan ve hatta Cumhuriyetin modern başkentiyle ilk tanışılan, onları karşılayan, kentin modern ve cazip atmosferini yansıtan ve aynı zamanda rejimin ideallerini temsil eden bir kent parkı” olarak tanımlamaktadır. Jansen (1937) plan raporunda parkın konumunu eski kenti ve onun tarihi değerlerini, Cumhuriyetin yaratmayı amaçladığı yeni kent mekanı ile hem birleştirmesi hem de ayırması nedeniyle stratejik olarak yorumluyor.

Günümüzde Gençlik Parkı

8 Şubat 1936 yılında Bayındırlık Bakanlığı daha ekonomik ve estetik olduğu gerekçesiyle Jansen'le beraber çalışan şehirci ve bahçe mühendisi Theo Leveau'nun projesini uygulama kararı alır. Leveau'nun planı, kavramsal olarak Jansen'in planının aynısı olmakla birlikte ve gölün tasarımının geometrik düzenlenmesiyle bazı farklılıklar gösterir.

Gençlik Parkı ilk tasarlandığında 26 ha olarak planlanmış ve o günlerde 125 bin nüfuslu bir kent için parkın ölçeği ve tasarım kararı ile dünyada benzersiz bir örnek olarak değerlendirilmektedir (Uludağ, 2000). Gençlik Parkı 600 bin TL bütçeyle 19 Mayıs 1943 yılında açıldığında, 32.000 m² göl, yüzme havuzu, su sporu kulübü, dört gazino, Ankara ikliminde yaşayabilecek bahçe, açık hava tiyatrosu, çocuk bahçesi, çocuk oyun alanı, labirent ve atlı gezinti yolu gibi işlevler düşünülmüş ve daha sonra da bazı eklemeler yapılmıştır. Bu

⁸ 19 Mayıs 1943'te açılan Gençlik Parkının ortasında büyük bir göl yapılması Ankara'da adeta bir deniz kenti havasına büründürmüş ve o dönemlerde plajında 1956-57 yıllarına kadar yüzme yarışlarının, kürek yarışlarının, yelken vb su sporlarının ile deniz banyosu, kışın ise buz pateni yapıldığı konserlerin verildiği, batılı kent yaşamı özelemlerinin giderildiği prestijli bir yeşil alan, rekreasyon merkezi olmuştur. (Uludağ, 2000) 1950'li yılların sonlarından itibaren Gençlik Parkı büfeler, lokantalar, içkili, sazlı eğlence yerleri ile doluyor, çok yoğun kullanım nedeni ile kent parkı olma özelliğini yitiriyor, sahilleri 'kondu' ticaret birimleri ile halka kapatılmış, bir eğlence panayırına dönüşüyor. (Ateş, 2000)

eklemeler 1951 yılında Gençlik Parkı'na gelen İtalyan Luna Park'ı büyük beğeni topladığı için, 1952 yılında yerli bir Luna Park oluşturulmuştur ve günümüzde de kullanımı devam etmektedir. 1957 yılında T.C.D.D. tarafından parkı dolaşan iki minyatür tren sefere konulmuştur ancak bugün bu trenler kullanılmamaktadır. Aynı yıllarda kaskatlı havuzlar ilave edilmiştir.

Gençlik Parkı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında başkent'in toplumsal yaşamını renklendirmek için kurulmuş, ancak plansız yapılan eklemelerle imajından çok şey kaybetmeye başlamıştır. 1992 yılında Ulus Tarihi Kent Merkezi yarışması Parkın tekrar eski cazibesine kavuşması için önemli bir şans iken, o dönemlerde bu şans kullanılmamış ve park yarışma alanı dışında bırakılmıştır. 2005 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından parkın yeniden canlandırılması için, Altınpark'ın ve Harikalar Diyarını tasarlayan mimar Öner TOKCAN'a görev verilmiş ve belediyenin 2006 yatırım programına alınmıştır.

Projede⁹ parkın ana çizgileri korunarak modern bir yapıya kavuşturulması hedefiyle salaş çay bahçeleri ve lunapark kaldırılarak metro istasyonunun üzerinde gençlik merkezi, tiyatro salonu ve Opera binasının arkasında oluşturulacak 12 bin metrekairelik kapalı alana da yedi kıtanın ağaçlarının yer alacağı yapay hayvanlar âlemi yapılacağı belirtilmektedir. Ayrıca Nikâh salonun yenilenmesi, açık hava tiyatrosu 800 kişilik kapalı tiyatro haline getirilmesi ve Necip Fazıl Kısakürek ve Kemal Sunal tiyatro salonları yıkılıp üç yeni salonun inşa edilmesi proje kapsamında yapılacak diğer çalışmalar olarak belirtilmektedir.

Ancak Gençlik Parkındaki tasarım sürecinde kent demokrasisinin denetimin dışında bırakılması ve özellikle tarihsel bir önemi olan park alanı için üretilen projenin kamuoyuyla paylaşılması ve tartışılmamasını üzücüdür. Arkitera'da çıkan habere göre Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in başkanlık yaptığı 18. Milli Komite toplantısında projesinin kabul ettiği ve böylece planın Ankara Koruma Kurulunun onayına sunulacağı belirtilmektedir. Ankara Büyükşehir Belediyesi Gençlik Parkı'nın 29 Ekim 2006 tarihinde bitirilmesini hedeflemektedir.

⁹ Proje hakkında bilgiler arkitera.com adresindeki haberlerden alınmıştır.

Gençlik Parkında Yaşanan Sorunlar ve Öneriler

Gençlik Parkı belli bir dönemdeki yaşam kültürünü günümüze ulaştıran ve bu niteliği ile de kente kişilik kazandıran önemli bir kent simgesidir. Gençlik Parkı, yer – zaman – kimlik birlikteliğinin kent bütününde tanımlanmasında önemli bir bellek ögesidir.

Gençlik Parkında gözlemlenen en önemli sorunlar şunlardır:

- park içi düzenleme ve kullanımlardaki bakımsızlık - özensizlik-denetimsizlik,
- parkın özgün işlevini yitirmesi,
- Estetik yönden olumsuzluk gösteren büfeler, içkili lokantalar, birahaneler, çayhaneler, seyyar satıcılar, luna park işlevleri ile daha fazla rant tesislerinin yer alması,
- 1970'lerden itibaren 'mantar gibi' çoğalan büfeler ve üçüncü sınıf lokantalar ile 90'lardan itibaren tinercilerin artmasıyla birlikte güvenlik sorunu eklenmesi
- Metro giriş-çıkışları ile havalandırma bacalarının konumu,
- Otopark alanının park alanının bir bölümünü işgal etmesi.

Bu olumsuzluklar nedeniyle park, günümüzde kent yaşamına olumlu katkı sağlayamamaktadır. Gençlik Parkı, tüm bu olumsuzluklara rağmen

Ankara kentinin tarihi ve simgesel omurgası üzerindeki başkent kimlik omurgasında kalan önemli simgelerden birisidir. Ankara kent merkezinin nefes aldığı parkın, başkent kimlik omurgasında simgesel peyzaj niteliği ile korunması gereklidir.

Parklar, kentin içerisinde doğanın özelliklerinin tanındığı, algılandığı, doğanın büyüsunün hissedildiği, sesinin dinlendiği huzur alanları olarak ele alınmalıdır. Böyle bir yaklaşımda parkın doğal potansiyellerini ortaya çıkarmaya ve bu değerleri bölgeye has çekici yaşam olanaklarına dönüştürmeye yönelik iki tür strateji benimsenmelidir. Bu stratejilerin amaçları şunlar olmalıdır;

- Gençlik Parkının özgün kimlik öğelerinin geliştirilmesi,
- Parkı olumsuz etkileyen ticari kullanımların azaltılarak ve su kıyısının açılarak yaya öncelikli çözümler üretilmesi,
- Kaybolan tarihsel değerlerin yeniden canlanmasına katkıda bulunulması,
- Peyzaj elemanlarını dikkate alan ve güçlendiren bir tasarım konseptinin ortaya konulması
- Parkların bir rant alanı olarak değil, kentin sosyal yaşantısına katkı sağlayan açık ve yeşil alanlar olarak düşünülmesi.

Bunun yanında tarihsel ve kültürel açıdan büyük önemi bulunan Gençlik Parkı düzenlemesi için yarışma yolunun seçilmesi, özgün fikirlerin üretilmesi ve Ulus Tarihi Kent merkezi kimliğinin yeniden yorumlanması açısından da önemlidir. Diğer taraftan parkın düzenlenmesinde, Ankara Valiliği ve Büyükşehir Belediye Başkanlığı öncülüğünde ve çeşitli meslek disiplinlerini kapsayan Gençlik Parkı Atölyesi kurularak da gerekli çalışmalar yapılabilirdi. Ancak parkın tasarımında çözülmesi gereken hususlar şöyle özetlenebilir:

- Parka, önemli bir tarihsel miras olmasının yanında konumu gereği, ekolojik bir miras olarak da yaklaşılması ve alan içinde önerilecek fonksiyonların ekolojik değerlere ters düşmemesi,
- Parkın açık ve yeşil alan sistemi içerisinde (İncesu Deresi, Kurtuluş Parkı, Sıhhiye, Gençlik Parkı, AKM, 19 Mayıs Spor Kompleksi,

AOÇ alanı yeşil alan sürekliliği açısından) yeniden yorumlanması ve bütünleştirilmesi, kentsel yeşil sistemin bir bütün olarak değerlendirilerek kullanımların planlanması ve tasarlanması,

• *Parkın salt koruma terimi ile değil, çağın gereklerine uygun birlikte yaşam kavramı ilkesiyle tasarlanması,*

• *Park ve yakın çevresindeki yaya-taşıt-toplu taşıma hat ve durakları için bütüncül bir ulaşım planlama yaklaşımıyla çözüm önerilerinin geliştirilmesi,*

• *Planlama sürecinde sivil toplum örgütleri (Şehir Plancıları Odası, Mimarlar Odası, Peyzaj Mimarları Odası), üniversiteler ve halkın aktif katılımının sağlanması.*

• *Park içerisinde bulunan mevcut bitki dokusunun envanter çalışmasının yapılması, korunması ve çimlendirme çalışmalarının başlanması ve bu alanın bir yeşil okul olarak Ankaralıların kullanıma açılması,*

• *Parkın ana ögesini oluşturan havuz ile meydanın korunması*

Böylece parkın kimliği; (İlk Planındaki gibi) sadelik, basitlik ve peyzajın büyüyle bütünleştirilerek yeniden yaratılabilir.

Sonuç: Bir Kültürel Miras Olarak Gençlik Parkının Yaşatılması

Cumhuriyetin ilk yıllarında Gençlik Parkı; bağ, bahçe ve bostan gibi geleneksel yeşil kullanımının yerine farklı yaşam çevresi ve mekan anlayışıyla batı tarzı kent parkının ülkemizde uygulanan ilk örneğini temsil etmektedir (Ateş, 2000). Ayrıca Gençlik parkı, Cumhuriyet'in kültürel ve politik alanlarda gerçekleştirdiği radikal reformların sosyal alandaki bir uzantısı olması nedeniyle bir kültürel mirastır. Uludağ (2000) bu durumu, toplumun geleneksel günlük yaşantısına müdahale olarak değerlendirmekte ve kentliye yeni bir sosyal bağlam, alışkanlık ve rutinler kazandırılmasının amaçlandığını belirtmektedir. Gençlik parkı, Türkiye'de de kentsel mekanı batı anlayı-

şında kentsel yaşam alışkanlıklarının yaşatıldığı bir yer olmuştur.

1940'lı yılların Türkiye'si ve Ankara'sı göz önüne alındığında, Gençlik Parkı büyük kent parklarının ülkemizde ilk örneği olmuştur. Gençlik Parkının uygulaması, Türkiye'nin ekonomik açıdan güçsüz, dünyanın buhranlı bir dönemine rastlamasına rağmen, bu ölçekte, bu boyutta bir girişimin bütünüyle özkaynaklarla sağlanmış olması açısından çok önemlidir. Yeni Başkentleşmede öz kaynakları beceri ile harekete geçirip kullanan, bir dizi yerli, yabancı, şehirci, mimar, sanatçı ve ustanın emek ve fikirlerinden yararlanarak, bütün kent ölçeğindeki dev şantiyeyi yöneten grubun, başka bir deyimle Cumhuriyet Bürokrasisinin, Gençlik Parkının gerçekleşmesinde önemli bir rolü bulunmaktadır (Ateş, 2000).

Ateş (2000) Gençlik Parkını, Genç Türkiye'nin kuruluşuna tanıklık etmiş olmasından ötürü Ankara'nın Cumhurbaşkanlığı köşkü Bahçesi ve Güvenpark gibi tarihi parklarından birisi olarak değerlendirmekte ve bu nedenlerden ötürü tasarım ilkelerini oluşturan ana çizgileri ile gelecek kuşaklara aktarılmasının zorunluluğunu ifade etmektedir. Bu bir anlamda, dönemin park düzenleme anlayışının da gelecek kuşaklara aktarımıdır. Özellikle Avrupa'da 1960'lı yıllardaki modern eğilimli peyzaj anlayışı sonucu tarihsel çizgi taşıyan birçok park, bu modernleşme sonucu kimlik ve işlev değiştirmiştir ¹⁰. Oysa bugün, bu parkların kendi tarihsel dokusu içinde modern işlevler üstlenebileceği ve modern işlev eklemeleriyle birlikte tarihsel düzenleme biçimlerine yeniden kavuşturulabileceği kabul edilmektedir. Gençlik Parkı'nın günümüzde yaşadığı sorunu, parkın tarihi kişiliğinin modernleşmemiş oluşundan değil, ancak plansız, yozlaşmış, geleneksellikten uzak kültürsüzleşmenin etkileri ile bozulduğudur (Ateş, 2000).

Bugün Gençlik Parkı, tüm kent halkı tarafında genellikle park işlevlerinden ziyade eğlence ve ticari işlevleri nedeniyle kapasitesinin çok üstünde kullanılmaktadır. İçinde barındırdığı ticari ve eğlence işlevleri Atatürk Kültür Merkezi olarak kuruluş amaçları ile çelişkilidir. Bu

Gençlik parkı, Cumhuriyet'in kültürel ve politik alanlarda gerçekleştirdiği radikal reformların sosyal alandaki bir uzantısı olması nedeniyle bir kültürel mirastır

¹⁰ Ankara'da, son yıllarda, Abdi İpekçi Parkındaki U Köprüsü, Zafer Parkındaki Belediye Yeraltı Çarşısı, Dikmen ve Portakal Çiçeği Vadilerinde Kültür köprüsü, Ansera ve konut yapıları gibi uygulamalar ile kent parkları kullanım amaçlarını yitirecek mekansal düzenlemeler sonucu doğal dokusu kaybetmeye başlanmıştır. Bu acı tecrübelerin Gençlik Parkı'nın yaşanmamasını umuyoruz.

nedenle, parkın bitki örtüsü de, özellikle Lunapark çevresinde tamamen yok edilmiş durumdadır. Parkın bu yapılardan süratle arındırılarak, Atatürk Kültür Merkezi ile organik bir biçimde ve yeşil yaya örgüsü aracılığı ile bütünleştirilmesi gerekmektedir.

Gençlik Parkı'nın geleceğin Ankara vizyonu içindeki en önemli özelliği, Eski Hipodrom, Eski Meclis, Devlet Konukevi, Ulus, Ulus Meydanı, Kore Parkı, ve 19 Mayıs Spor Alanlarından oluşan Atatürk Kültür Merkezi ve Atatürk Orman Çiftliğinin bir parçası olmasıdır. Bu nedenle yapılacak planlama ve tasarım çalışmalarında park, bu bütün içinde değerlendirilerek yorumlanmalıdır. Böyle özellikli alanda üretilecek projeler kamuoyunda tartışılarak uygulanmalıdır. Cumhuriyet'in Çağdaş Başkent Vizyonun ürünü Gençlik Parkı ancak böyle bir kentsel kültür ve sosyal, prestijli bir rekreasyon koridoru yaratılabilir.

Kaynakça

Akpolat, M.S., (2004), Ankara Başkentin Tarihi, Arkeolojisi ve Mimarisi, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayını, Ankara.

Altaban, Ö., (1998), "Cumhuriyet'in Kent Planlama Politikaları ve Ankara Deneyimi", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları – Tarih Vakfı ortak yayını, İstanbul, s.41-64.

Arslan, M., (1996), "Yeşil Yol Planlamasında Ankara Örneği", Çevre Planlama ve Tasarımına Bütüncül Yaklaşım Sempozyumu, AÜ Peyzaj Mimarlığı Bölümü Yayını, Ankara.

Ateş, T., (2000), "Cumhuriyet'in, Devamı Getirilememiş Çağdaş Yaşam Adımlarından Biri: Gençlik Parkı", Ankara, XXI Mimarlık Kültürü Dergisi Sayı 1, Ankara.

Ateş, T., (1985), Ankara Kenti Yeşil Alan Sisteminin Planlanmasında Mogan Gölü – Akköprü Arasındaki Göl – Akarsu Sistemi Çevresine İlişkin Potansiyel Ağırlığın Saptanması Ve Değerlendirilmesi Üzerine

Bir Araştırma, Doktora Tezi (Basılmamış), Ankara Üniv. FBE, Ankara.

Bademli, R., (1987), "Ankara'da Kent Planlama Deneyi ve Ulaşılan Sonuçlar", Ankara 1985'ten 2015'e, Ankara Büyükşehir Belediyesi EGO Yayını, Ankara, s.105-114.

Cengizkan, A., (2004), Ankara 1924-1925 Lörcher Planı, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayını, Ankara.

Jansen, H., (1937), Ankara İmar Planı, Alaeddin Kırıl Basımevi, İstanbul.

Köroğlu, T., Ölmez, E., (2002), "Cumhuriyetin 75. Yılında Planlama Sergisi", Planlama Dergisi 2002 – 4, Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara, s.7-21.

Memluk, Y., (2004), "Yakın Geçmişten Geleceğe Peyzaj Oluşumları", Peyzaj Mimarlığı II. Kongresi, Peyzaj Mimarları Odası Yayını, Ankara, s.188-197.

Öztan, Y., (2004), Yaşadığımız Çevre ve Peyzaj Mimarlığı, Tisamat, Ankara.

Tankut, G., (1992), "Ankara'nın İmar Hareketlerinde Öncü Rolü", Ankara Konuşmaları, Mimarlar Odası Yayını, Ankara, s.108-117.

Tankut, G., (1993), Bir Başkentin İmarı, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Tankut, G., (2000), "Jansen Planı; Uygulama Sorunları ve Cumhuriyet Bürokrasisinin Kent Planına Yaklaşımı", Tarih İçinde Ankara Eylül 1981 Semineri, Derleyen Yavuz A.T., ODTÜ ve Ankaralılar Vakfı Yayını, Ankara, s.301-316.

Tanyeli, U., (1997), "Türk Modernleşmesinin Kentsel Sahnesini Yeniden Düşünmek", Arredemento, 1997 – 3, s 81-82.

Uludağ, Z., (1998), "Cumhuriyet Döneminde Rekreasyon ve Gençlik Parkı Örneği", 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları – Tarih Vakfı ortak yayını, İstanbul, s.65-74.

Vardar, A., (1989), "Başkentin İlk Planları", Planlama Dergisi Sayı 2-3-4, Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara, s. 38-50.

<http://www.arkitera.com>

Baykan Günay'ın kişisel belgeliğinden